

и инвестиционный сценарий в сельском хозяйстве. Однако оптимистический сценарий в производстве продуктов нефтепереработки является практически нереальным, поэтому он исключался из дальнейшего рассмотрения также как и другие неуправляемые оптимистические сценарии. По объему выпуска лидируют сценарии компенсации шоков в металлургическом производстве, а по объему ВВП – инвестиционные сценарии в сельском хозяйстве и производстве продуктов питания. Поэтому, при необходимости концентрации ограниченных ресурсов следует сосредотачивать усилия именно на реализации этих сценариев. В то же время существенная чувствительность добычи углеводородов от любых изменений в других видах экономической деятельности реального сектора экономики говорит о необходимости развития импортозамещения в этом виде экономической деятельности.

1. Фрумин И. Л., Степанова М. Н. Сценарное прогнозирование, его приложения к исследованию некоторых проблем аграрной экономики // Известия Челябинского научного центра. – Вып. 2 (36). – 2007. – С. 91-95.

2. Линдгрэн М., Бандхольд Х. Сценарное планирование: связь между будущим и стратегией / Пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2009. – 256 с.

3. Дорошко С. Е., Самарина Г. П., Чадаев О. Д. Мировой кризис 2013-2014 г. в цифрах. (Серия: Ноосферная экономика). – СПб.: Изд-во «ЭЛМОР», 2012. – 141 с. Режим доступа: <http://www.idiinvest.narod.ru/Book/book-10/book10.html>

4. Форрестер Дж. Мировая динамика. – М.: Наука, 1978. – 168 с.

5. Кизим Н. А. Моделирование устойчивого развития регионов: монография / Н. А. Кизим, О. Ю. Полякова, В. Е. Хаустова, Ш. А. Омаров. – Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2010. – 180 с.

6. Кизим Н. А., Проноза П. В., Полякова О. Ю. Система раннего распознавания патологических процессов в реальном секторе экономики // Известия ИГЭА. – 2014. – № 1 (93). – С. 110-120.

7. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. Публікації. Макроекономічна статистика. Режим доступа: www.ukrstat.gov.ua

8. Національний банк України. Офіційний сайт. Статистика. Статистичний бюлетень (електронне видання). Режим доступа: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897

9. Максимей И. В. Имитационное моделирование на ЭВМ. – М.: Радио и связь, 1988. – 232 с.

Scenarios of the next waves of the global financial crisis and their likely consequences attracted the attention of researchers again. The aim of this work is to simulate the different scenarios of pathological crisis processes development in the real sector of the economy of Ukraine and to identify the most sensitive to shocks and imbalances indicators and to identify future scenarios of compensation crisis processes in economic activities. Scenario modeling is provided by simulation model of the crisis processes, based on the concept of system dynamics and includes a block of input-output relations. Simulation model included five major economic activity in the real sector of the economy of Ukraine: agriculture, petroleum products, food processing, machinery, metallurgy. Scenario experiments plan included several groups differing in economic activities and the relevant causes of the crisis. Within each group the scenario experiments vary in strength of shocks manifestations and their combinations. Analysis of all scenarios of management showed that the most promising in terms of total industry output and GDP are the optimistic scenario of the crisis in the production of refined petroleum products, the moderate import substitution scenario and investment scenario in the metallurgical industry, the investment scenario in food production and the investment scenario in agriculture. However, the optimistic scenario in the production of refined petroleum products is almost impossible, so it was excluded from further consideration as well as other uncontrollable optimistic scenarios. In terms of total industry output the leading scenarios are scenarios of shocks compensation in metallurgy and in terms of GDP the leading scenarios are the investment scenario in agriculture and food production. So, if it is necessary to concentrate limited resources the efforts should be focused on the implementation of these scenarios. At the same time a significant sensitivity of hydrocarbon production from any changes in other economic activities of the real economy indicates the need to develop import substitution in this kind of economic activity.

УДК 339,747:316.324.8

Ткач О. В.

ПОСТІНДУСТРІАЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО – РОЗВИТОК В УМОВАХ ЦИКЛІЧНИХ ВАЛЮТНИХ КРИЗ

У статті економічні спади і підйоми представлені як невід’ємні етапи економічних циклічних коливань. Автор наголошує на першо-

причині виникнення валютних криз, їх циклічного характеру в умовах постіндустріального суспільства.

Ключові слова: *циклічні коливання, валютна криза, постіндустріальне суспільство.*

I. Вступ. Циклічні коливання економічних процесів безпосередньо пов'язані з економічними підйомами та кризовими явищами. За результатами останніх досліджень зміст кризових процесів набув особливої уваги оскільки негативні явища набули глобального характеру.

Вивченню проблем кризових процесів присвячені праці як вітчизняних так і закордонних економістів. Серед них можна виділити таких вчених як І. Трахтенберг, Л. Мендельсон, А. Сіротін, В. Волошин, В. Пинзеник, М. І. Туган-Барановський, С. Селанта, П. Кругмана, М. Обстельфельда, Г. Кальво, Д. Сакса, Е. Мендоси та інші.

II. Постановка задачі. У зв'язку з цим була прийнята спроба проаналізувати зміст економічних спадів та підйомів в контексті циклічних коливань.

Мета роботи: дослідити і виділити основні етапи підйомів і спадів які мали місце в світовій економіці.

III. Результати дослідження. Сучасне економічне середовище ставить перед його суб'єктами завдання стабілізації стійкої максимізації прибутку в довготривалому періоді. Вирішення такої проблематики знаходить власне вирішення в трьох напрямках:

– для ТНК – шляхом географічної диверсифікації;

– для ТНБ – шляхом пошуку найбільш прибуткових інструментів вкладення фінансових ресурсів;

– для держави – створення умов функціонування для господарюючих суб'єктів як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках.

Зміст вирішення вищезазначених проблем спонукає суб'єктів господарювання, фінансові установи використовувати у власному обігу іноземні валюти, які є вагомим елементом впливу ззовні і являються основним способом стимулювання кризових явищ і процесів на стан економіки в цілому.

Останні 40 років були відмічені як валютними так і банківськими кризовими явищами, що мали місце не лише в країнах, що розвиваються (криза у Мексиці 1994–1995 рр., країн Південно-Східної Азії 1997 року, криза у Бразилії в 1999 році), але і у розвинутих країнах (фондова криза в США 1987 року, криза Євро-

пейської Валютної Системи 1992 року). Слід окремо зупинитися і на кризових явищах, що мали місце в 2008 році і не минули українську економіку (1).

В економічній науці існує думка, що природа економічних, зокрема, валютних криз до кінця залишається не зрозумілою, що надає особливого значення змісту управління такими ризиками та зведення їхнього впливу до мінімуму на стан та характер власної економіки, мається на увазі економіки країни.

Першим ешелонам оборони перед наступом валютно-фінансових кризових явищ стає банківська система з її усталеними внутрішніми та зовнішніми зв'язками, оскільки банки змушені проводити операції з різноплановими валютними «кошиками». Зміст зниження рентабельності традиційних банківських операцій та посилення конкуренції спонукає банківський сектор брати на себе додаткові ризики в ракурсі проведення валютних операцій з іноземними валютами, що мають нестійкий, а в деяких випадках і спекулятивний характер. Якість управління банківською та фінансовою системою в таких випадках стає одним з основних факторів підтримування стійкої позиції держави в світовому фінансовому секторі та забезпечення динаміки стійкого розвитку економіки.

Інтеграція України в світове співтовариство не тільки як повноправного суб'єкта світових торговельних відносин, але і як одного із секторів глобального фінансового ринку поставило країну в межі впливу світових фінансових криз, які світова економічна система несе з часу промислової революції. Особливо значення кризові явища набули з 1973 року після введення в дію вільного коливання валют. З цього часу кризові явища стали постійною рисою світової економічної та фінансової системи (2).

Сьогоднішні різкі зміни котирування світових валют ставлять під сумнів концепцію паритету купівельної спроможності (PPP – purchasing power parity) у відповідності з якою динаміка зміни курсу валюти певної країни по відношенню до валюти іншої країни у довготривалому періоді прямує до динаміки змін інфляційних диференціалів між цими країнами (3). У зв'язку з цим можна поставити під сумнів правильність та коректність проведення статистичних досліджень та аналізу виміру, що пов'язані з аналізом PPP.

Країни з перехідною економікою та країни, що розвиваються основною рушійною силою розвитку власної економіки розглядають залучення інвестицій. При імplementації такої політики країна застосовує програмні заходи з метою стабілізації на базі обмінного курсу, при цьому відбувається фіксація, чи квазіфіксація обмінного курсу національної валюти по відношенню до однієї з вільноконвертованих валют. Така політика вимагає створення та підтримання економіки з системою гнучких ринків факторів виробництва, а також проведення рестриктивної грошової та фіскальної політики. У випадку, якщо темпи інфляції в країні, що проводить таку грошову політику перевищують темпи інфляції в країні, до валюти, якої прив'язана її грошова одиниця відбувається зниження реального обмінного курсу. Відповідно, це викликає збільшення імпорту товарів, зменшення внутрішніх золотовалютних резервів, які направляються на фінансування від'ємного сальдо платіжного балансу і, як наслідок, тиску на національну валюту з подальшим виникненням кризових явищ, в-першу чергу в банківському секторі. Такі кризові явища отримали інше тлумачення як валютна криза.

В таких обставинах важливе значення набуває політика функціонування центрального банку країни в сфері управління певними видами ризиків, що набувають форми валютних ризиків як короткотермінових так і довготермінових. Але праці вітчизняних та іноземних науковців зводяться в основному до представлення та аналізу теоретичних моделей валютних криз. Основною головною проблемою ними представлена проблема створення моделі здатної передбачити початок валютної кризи. Всі існуючі моделі з високою ймовірністю представляють кризові явища, що відбулися і будуться на показниках, які вже супроводжували події, що відбулися.

Беручи до уваги вищенаведене, створення моделі, яка б могла передбачати та прогнозувати перебіг валютних криз, з одного боку, неможливо оскільки не є можливим врахування психологічної складової поведінки суб'єктів ринку. Але, з іншого боку, використовуючи теоретичні підходи щодо прогнозування циклічних процесів, а також просування соціально-культурної поведінки в процесі глобалізаційних змін можна стверджувати про можливість такого прогнозування з метою відображення

відповідних механізмів щодо запобігання негативному впливу кризових явищ.

Історично фінансові та структурні кризи досліджувалися та обумовлювалися в межах капіталістичного способу виробництва як пере накопичення судного капіталу, яке випереджає його використання в межах реального сектору економіки. Сам зміст знецінення судного капіталу, який виражається в грошових кризах прийнятий багатьма вченими за основу при дослідженні власне валютних криз.

За умови, якщо грошові кризи визнані як циклічні процеси (4), що властиві капіталістичному світу, то на наш погляд, зміст знецінення судного капіталу і, як наслідок валютних криз, в свою чергу, мають циклічний характер. Але зміст циклічних явищ та процесів набув нового значення в межах постіндустріальних глобальних процесів.

Так Мінські (5) звертає увагу на фінансові взаємозв'язки, що притаманні капіталістичному суспільству. Капіталістичну систему він описує як внутрішні процеси, що відбуваються в капіталістичній економіці, породжують такі фінансові взаємозв'язки, які сприяють підтриманню нестабільності, а до ординарних характеристик капіталістичної системи він відносить цінові та вартісні співвідношення, які викликають фінансову кризу в нестійкій фінансовій структурі. Гіпотеза фінансової нестабільності Мінські базується на тому, що для проведення успішної макроекономічної політики необхідним є чітке визначення кордонів і недоліків капіталістичного способу виробництва. Він схильний стверджувати, що основна риса капіталістичного суспільства – фінансова нестабільність, реакція на яку економічних суб'єктів може не пом'якшувати, а загострювати кризові явища, що призводить до різнонаправленої динаміки вартості активів та нестабільних відсоткових ставок. Така вільна взаємодія індивідуальних типів поведінки суб'єктів господарювання вносить появу системної нестійкості та впливу в коректі фінансової дерегламентації.

Зміст кризи японської економіки 1997 року повністю відповідає концепції Мінські. Акт підписання Угоди «Плаза» (Plaza Accord) в 1985 році став зовнішнім екзогенним фактором підвищення обмінного курсу японської ієни. Політика «дешевих грошей» щодо виходу із рецесії, яка була прийнята японським урядом, викликала кредитну експансію, яка,

в свою чергу викликала призвела до перегріву фондового ринку. В 1990-х роках урядом Японії прийнято рішення щодо відходу від експансіоністської моделі, що привело до обмеження кредитних ресурсів. Цикл завершився в 2006-2007 рр., коли ціни на активи впали до рівня найбільш привабливого для покупців. Кінець 2008 року позначений знову різким подорожчанням японської ієни. На цей раз екзогенною причиною валютної кризи стали різкі коливання інших колективних світових грошей. Японська економіка та фінансова система знову зайшли в новий цикл.

Як бачимо з вищенаведеного валютні кризові явища відповідають депресивній фазі чи кінець фази стабілізації приходиться на фазу спаду довгої хвилі. Криза Бреттон-Вудської системи співпав з кінцем фази стабілізації хвилі і переходом до фази спаду – 1971–1973 рр.. Криза Європейської валютної системи, що мала місце в 1992–93 роках, мексиканська криза 1993 року, азіатська валютна криза 1997–1998 років, російська і українська криза 1998 року, бразильська криза 1999 року приходяться на депресивну фазу, що почалася в 1991 році і продовжується в середньому 8-23 роки.

Економічний ріст відбувається в межах середньо термінових циклів, тому сама найнижча точка довгої хвилі завжди належить фазі кризи, чи, іншим словами, депресії середньо термінового циклу, що відбувається в межах завершення знижувальної хвилі довгого циклу. Вищезазначені середньо термінові коливання, як було вже зазначено в п. 2.1. даної роботи мають період 7-11 років.

Аналіз валютно-фінансових кризових явищ 1971–73 рр., 1998–99 рр., зміст їх протікання підтвердив тезу щодо передування валютно-фінансової кризи кризи в реальному секторі економіки. Необхідно зазначити, що єдиною однаковою рисою для всіх кризових явищ і процесів у вище визначений період часу слугувало підтримання високого курсу американської валюти і, як наслідок, зниження цін на сировинні товари і товари масового виробництва, які в свою чергу складають основну частину експерта країн з перехідною економікою і країн, що розвиваються (6).

Постіндустріальний етап розвитку світової економіки взяв за основу власного розвитку

економічно-фінансовий зміст низько інфляційної складової. При цьому ринки економік розвинутих країн, що вступають в інформаційну еру не залишаються осторонь від впливу кризових явищ і підтверджують, на наш погляд, безпосередній прямий та зворотній зв'язок теорії економічних циклів зі змістом та характером валютно-фінансових та економічних криз. Головне питання стоїть не в зміні характеру чи динаміки циклічних процесів, а в тому наскільки зміст економічних циклів набув нового забарвлення та змін у зв'язку з глобалізаційними змінами у світових економічних процесах.

IV. Висновки. Особливо значення кризові явища набули після введення в дію вільного коливання валют, з цього часу кризові явища стали постійною рисою світової економічної та фінансової системи

Зміст знецінення судного капіталу і, як наслідок валютних криз, в свою чергу, мають циклічний характер, зміст яких набув нового значення в межах постіндустріальних глобальних процесів.

Першим ешеленом оборони перед наступом валютно-фінансових кризових явищ стає банківська система з її усталеними внутрішніми та зовнішніми зв'язками, тому якість управління банківською та фінансовою системою стає одним з основних факторів підтримання стійкої позиції держави в світовому фінансовому секторі та забезпечення динаміки стійкого розвитку економіки.

1. Мировой финансовый кризис 1997 – 1998 гг./под научным руководством академика РАН Р. Энтова. – М., 1998.

2. Світова економіка. / за ред. А. С. Філіпенко. – К., 2000.

3. США: Государство и рынок / А. Б. Парканский, С. Б. Черпаков, С. С. К. Дубинин и др., М., Наука, 1991.

4. Замулин О. Концепция реальных экономических циклов и ее роль в макроэкономической теории // «Вопросы экономики». – 2005. – № 1. – С. 145–148).

5. H. Minsky. The Modeling of Financial Instability: An Introduction. – Modelling and Simulation. – 1974.

6. Основы американской экономики, пер. с англ. – М., 1993 год.

In the presented article financial economic crisis has been presented as a undividable aspect of cycling process. Author has paid an attention to a reason of currency crisis, its cycling character in the conditions of post industrial community.